

УДК 339.9:336.711–047.44:336.743.22

Король М.М.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Ужгородський національний університет

Лапа І.В.,
студент,
Ужгородський національний університет

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗОЛОВОВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Король М.М., Лапа І.В. Аналіз сучасного стану золотовалютних резервів провідних країн світу. У статті досліджено сутність золотовалютних резервів, їхню роль у сучасному глобальному світі, величини, якісний склад, структуру офіційних запасів золота та іноземних валют у різних країнах світу. Розглянуто різні підходи до пошуку шляхів удосконалення ефективності використання золотовалютних резервів центральними банками. Запропоновано шляхи використання досвіду країн світу в Україні. Проаналізовано об'єктивну необхідність реформування механізму стабілізаційної функції золотовалютних резервів та проведено аналіз статистичних даних золотовалютних запасів провідних країн світу.

Ключові слова: золотовалютні резерви, золото, запаси, центральний банк, накопичення, резерв.

Король М.М., Лапа І.В. Анализ современного состояния золотовалютных резервов ведущих стран мира. В статье исследованы сущность золотовалютных резервов, их роль в современном глобальном мире, величины, качественный состав, структура официальных запасов золота и иностранных валют в разных странах мира. Рассмотрены различные подходы к поиску путей совершенствования эффективности использования золотовалютных резервов центральными банками. Предложены пути использования опыта стран мира в Украине. Проанализирована объективная необходимость реформирования механизма стабилизационной функции золотовалютных резервов и проведен анализ статистических данных золотовалютных запасов ведущих стран мира.

Ключевые слова: золотовалютные резервы, золото, запасы, центральный банк, накопления, резерв.

Korol M.M., Lapa I.V. The analysis of the current state of foreign-exchange reserves of the leading countries of the world. The article examines the essence of foreign-exchange reserves, their role in the modern global world. Values, qualitative composition, structure of official stocks of gold and foreign currencies in different countries of the world. Different approaches of finding ways to improve the efficiency of using foreign-exchange reserves by central banks are considered. The ways of using the experience of the countries of the world in Ukraine are offered. The objective necessity of reforming the mechanism of the stabilization function of foreign-exchange reserves was analyzed and the statistical data of foreign-exchange reserves of the leading countries of the world was researched.

Key words: foreign-exchange reserves, gold, stocks, central bank, accumulation, reserve.

Постановка проблеми. Загострення економічних, соціальних, екологічних проблем, що спостерігається у світі з кінця ХХ ст., намагання держав подолати часті фінансові кризи, а також вплив зовнішніх чинників на національну економіку породили потребу у вивченні, аналізі, розробленні нових методів управління золотовалютними резервами, реформування механізму стабілізаційної функції міжнародних золотовалютних резервів на принципах співпраці, дисципліни та відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Помітний внесок у дослідження стану, обсягів та особливостей світового досвіду управління та накопичення золотовалютних резервів зробили провідні вітчизняні та іноземні вчені, такі як А.В. Колдовський, Н.М. Шелудько, В.В. Козюк, Є.Ю. Власенко, Ю.В. Редді та ін. Але дослідження цього питання залишається актуальним саме в сучасних умовах поглиблення глобалізації та інтернаціоналізації загалом та протікання даних процесів та управління золотовалютними резервами в Україні зокрема.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз світового досвіду накопичення та управління золотовалютними резервами, опрацювання статистичних даних обсягів і структури золотовалютних резервів, особливостей підходів до формування та узагальнення міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Особливість сучасної фінансової кризи полягає у тому, що виникло сполучення структурної, кредитної, фондової та банківської криз, які мають глобальний характер. За настання справжньої фінансової кризи в жодній країні не вдалося стабілізувати ситуацію завдяки використанню резервів центрального банку [2, с. 1].

Нині постала проблема реформування механізму стабілізаційної функції золотовалютних резервів, в основі якої повинні бути міжнародна співпраця, валютно-курсова дисципліна та колективна відповідальність країн, адже причина полягає не в похибках валютного режиму, а в бажанні держав зберегти дисбаланси та нерівноцінні валютні паритети для одержання переваг над іншими країнами.

З табл. 1 видно, що до провідних власників золотовалютних резервів увійшли Китай, Росія, Саудівська Аравія, Індія, Південна Корея, Німеччина, Італія, Мексика, Швейцарія, Бразилія та Сінгапур. А власниками найбільших запасів золота є Китай, Франція, Німеччина Італія, Російська Федерація та США.

Китай має найбільші у світі золотовалютні резерви. Це дає можливість захищати власну валюту від зовнішніх впливів. Обсяги резервів станом на вересень

2018 р. становлять 3 087 025 млн. дол. США. Порівняно з попередніми даними міжнародні резерви Китаю зменшилися на 22 691 млн. дол. США і становлять близько 3,1 трлн. дол. США, це найвищий показник у світі. Шостий за величиною у світі китайський золотий резерв становить більше ніж 1 842 т золота, це 2,4% від усіх золотовалютних резервів Китаю. Збільшення запасів золота характерне для надлишкових економік. Це має стратегічне значення, а також економічний сенс, адже золото забезпечує значні переваги:

- збільшує ліквідність;
- знижує ризик.

Пекін поступово нарощує частку золота у своїх міжнародних резервах, оскільки побоюється, що фіскально-монетарна політика США може призвести до падіння курсу долара та знецінення валютних резервів країн. Система управління золотовалютними резервами Китаю базується на принципі їх розподілу на залишкові валютні резерви.

Золотовалютні резерви Китаю по відношенню до ВВП значно перевищують «коефіцієнт Ренді» (обсяг резервів має становити не більше 30% державного бюджету). Це досягається зниженням валютного курсу китайського юаня до долара США, а також дешевизною праці, що надає товарам китайської економіки підвищену конкурентоздатність на світових ринках і збільшує валютні надходження.

Другою країною у світі за обсягом золотовалютних резервів є Японія. Золотовалютні резерви Японії у вересні 2018 р. становили 1 259 700 млн. дол. США. Порівняно з попереднім показниками вони зросли на 400 млн. дол. США.

Японія є яскравим прикладом накопичення золотовалютних резервів для страхового захисту національного фінансового і валютного ринку. Центральний банк Японії застосовує режим вільного плавання японської єни.

Основа японських золотовалютних резервів становлять цінні папери та депозити в іноземних валютах, різні інструменти Міжнародного валютного фонду. 2,5% золотовалютного резерву Японії обчислюється золотом. У Банку Японії зберігається 765,20 т дорогоцінного металу.

Значними обсягами золотовалютних резервів володіє Росія. Золотовалютні резерви Російської Федерації складаються із золотих запасів, СПЗ (спеціальні права запозичень), резервних активів в іноземній валюті та резервних позицій МВФ. Резерви становлять 459 163 млн. дол. США станом на вересень 2018 р.

Економіка Росії залежить від ціни на нафту й газ як головного джерела надходжень в іноземній валюті із циклами економічного підйому та спаду.

Таблиця 1

Розміри золотовалютних резервів та запасів золота країн «Великої двадцятки» та України [3; 4; 6; 9]

Країна	Розмір резервів (млн. дол. США) станом на 09. 2018	Попередній показник	Найвищий	Найнижчий	Золоті запаси станом на 09. 2018 (тонни)	Відсоток золота у золотовалютних запасах
Аргентина	42429	46132	56737	13	61.70	5
Австралія	52460.9	50534.2	62981.4	801.7	68.70	5,4
Бразилія	380738	381393	382549	1187	67.30	0,7
Канада	80683	81238	86805	1678	0.00	0
Китай	3087025	3109716	3993213	2262	1842.60	2,3
Єврозона	66000.1	64000.6	70000.57	34000.9	504.77	
Франція	165000.6	169000.5	215000.6	6000.1	2436.00	64,9
Німеччина	185730.9	187193.1	234457.7	82252.8	3369.80	68,9
Індія	394470	399610	426080	29048	573.10	5,7
Індонезія	114800	117927	131980	27404	80.60	2,5
Італія	142965.5	143810.7	170547.6	45864.9	2451.80	67,3
Японія	1259700	1259300	1306668	455	765.20	2,5
Мексика	176502	176620	199161	32970	120.30	2,8
Нідерланди	35571.6	35735.3	51102	18095.9	612.50	66,3
Російська Федерація	459163	460615	596566	4532	1998.50	17,3
Саудівська Аравія	509529.6	501108.9	745580.6	418286.9	323.10	2,6
Сінгапур	289015.7	287952.5	289015.5	3030.6	127.40	1,9
Південно-Африканська Республіка	50394	49848	51889	5316	125.30	10,9
Південна Корея	403000	401130	403000	564	104.40	
Іспанія	67779.2	67537.6	74204.5	373.6	281.60	
Швейцарія	742708.6	733817.6	760271.8	42309.3	1040.00	5,3
Туреччина	128160.3	128673	150429	1240	246.30	18,3
Великобританія	161256.4	163820	164686	35190	310.30	8,5
Сполучені Штати Америки	124529	124694	153075	12128	8133.46	74,9
Україна	16640	17230	38352	4629	24.30	5,64

Активно нарощує обсяг золотовалютних резервів Південна Корея, вона знаходиться в десятці країн із найбільшими обсягами резервів. На вересень 2018 р. золотовалютні резерви Південної Кореї становили 403 000 млн. дол. США і зросли порівняно з попереднім показником на 1 870 млн. дол. США.

Центральним банком Кореї у 2005 р. була створена Корейська інвестиційна компанія для управління частиною резервних активів із метою збільшення доходності. Центральний банк виділив близько 30 млрд. дол. США, і з 2006 р. інвестиційна діяльність даної компанії здійснювалася в різних секторах світового ринку.

Таку нетрадиційну схему управління міжнародним резервами одним із перших почав використовувати Сінгапур, де 1990 р. була створена Інвестиційна корпорація. Їй було надано кошти в розмірі 100 млрд. дол. США і право управляти ними. На вересень 2018 р. золотовалютні резерви Сінгапуру становили 289 015,7 млн. дол. США і неперервно зростають.

Індія теж активно поповнює власні запаси золотовалютних резервів. Вона володіє майже 6% світових запасів золота. Міжнародні активи Індії зростають. На вересень 2018 р. золотовалютні резерви Індії становили 394 470 млн. дол. США, а запаси золота – 573,1 т.

Для економіки країни, валюта якої є резервною, зміна обсягів власних офіційних золотовалютних резервів цієї країни не має суттєвого значення. Якщо взяти економіку США, валюта якої є ключовою резервною валютою світу, то її золотовалютний резерв найнижчий серед розвинених країн і становить лише 124 529 млн. дол. США, це 2% від світових резервів, тоді як частка США у світовому ВВП становить близько 20%. Головний резерв країни – економічна потужність: США виробляють щорічно товарів і послуг на 12 трлн. дол. і накопичили 11 трлн. американських активів за кордоном. У США майже всі банки є частиною Федеральної резервної системи і певний відсоток своїх активів депонують у регіональний Федеральний резервний банк.

Федеральна резервна система може впливати на грошову масу, забезпечувати безпеку банків, зменшуючи ризик дефолту. Це стабілізує економіку, підвищує довіру інвесторів. Сума, яку банк зобов'язаний утримувати в резерві, залежить від стану економіки і від визначеного оптимального рівня. Сьогодні на долар припадає 88% усіх валютних операцій у світі, тому центральні банки включають велику частку доларів у свої резерви.

Ринково розвинуті держави, включаючи США, вважають недоліком зростання золотовалютних резервів, що перевищує оптимальний рівень.

Розвинуті країни Заходу формують золотовалютні резерви на рівні мінімальних розмірів. Валютні резерви Німеччини на вересень 2018 р. становили 185 730,9 млн. дол. США, Франції – 165 000,6 млн. дол. США, Італії – 142 965,5 млн. дол. США.

У цих країнах під час визначення оптимального розміру золотовалютних резервів центральні банки дотримуються «коефіцієнта Ренді».

Золотовалютні резерви Швейцарії на вересень 2018 р. становили 739 701 млн. швейцарських франків (742 708,6 млн. дол. США) і зросли порівняно з попереднім показником на 8,885 млн. швейцарських франків (8,9 млн. дол. США). Структура активів Національного банку Швейцарії складається з іноземної валюти, золота, фінансових активів у швейцарських франках. Центральний банк більшість інвестицій тримає у цінних паперах із фіксованим доходом.

Україна сьогодні переживає найтяжчі часи за всю історію незалежності. Війна на Сході, анексований Крим, знищені шахти і потужні заводи, розірвані економічні зв'язки, корупція у вищих ешелонах влади, національна економіка у критичному стані, валютних надходжень від продажу лімітованих товарів обмаль і необхідність віддавати відсотки від попередніх позичень, які становлять половину бюджету країни.

Як і в усіх країнах із перехідною економікою, структуру золотовалютних резервів становлять іноземні валюти, переважно долари США і євро.

На рис. 1 наведено дані щомісячних показників обсягів резервів України із січня 2013 по вересень 2018 р.

Обсяг валютних резервів в Україні з 2003 по 2018 р. в середньому становив 20 656,2 млн. дол. США. Найвищий показник був у квітні 2011 р. – 38 351,69 млн. дол. США, а рекордний мінімум – 4 629 млн. дол. США – у січні 2003 р.

На вересень 2018 р. валютні резерви України становлять 16 640 млн. дол. США і скоротилися за попередній місяць на 590 млн. дол.

За період із 2013 до вересня 2018 р. найвищий показник був у квітні 2013 р. і становив 1 125 000 млн. дол. США, найменший – у лютому 2015 р. – близько 5 000 млн. дол. США. Починаючи з листопада золотовалютні резерви зменшуються і сьогодні становлять 16 640 млн. дол. США.

Аналізуючи дані табл. 2, можна стверджувати, що серед провідних країн світу відчутна різниця в обсягах накопичення золотовалютних резервів відносно ВВП країни.

Так, Сполучені Штати Америки які є найбільшою світовою економікою з ВВП більше 16 трлн. дол., тримають свої активи у золотовалютних резервах не більше ніж у 3% від власного ВВП. Дане співвідношення було найбільшим у 2013 р. і становило 2,7% (ВВП=16 691,5 млрд. дол. США, золотовалютні резерви – 448,5 млрд. дол. США). Найменше ж, 2,1%, спостерігалось у 2015 р. (ВВП=11 064,7 млрд. дол. США, золотовалютні резерви – 383,7 млрд. дол.).

На противагу США Китай, друга економіка світу, формує достатньо великі запаси золотовалютних резервів відносно власного ВВП. Проте за останні п'ять років зберігається тенденція до зменшення даного співвідношення, оскільки економіка Китаю невпинно зростає, а золотовалютні резерви хоча і збільшуються, але не з такою динамікою, як ВВП. Найбільше співвідношення спостерігалось у 2013 р. і становило 40,4% (ВВП=9 607,2 млрд. дол. США, золотовалютні резерви – 3 880,4 млрд. дол.). А вже в 2017 р. ВВП дорівнював 12,2 трлн. дол. США, а золотовалютні резерви – 3 235,7, їх співвідношення – 26,4%.

Порівнюючи золотовалютні резерви Японії та її ВВП, можна констатувати, що їх співвідношення коливається у межах 5%. Найвищий показник кількості золотовалютних резервів відносно ВВП за період із

Рис. 1. Динаміка обсягів золотовалютних резервів України із січня 2013 по вересень 2018 р. [5]

Таблиця 2

Порівняння золотовалютних резервів і ВВП провідних країн світу та України, 2013–2017 рр. [8]

Рік	Показник	США	Китай	Японія	Росія	Індія	Швейцарія	Україна
2013	Обсяг ЗВР, млрд. дол. США	448.5	3880.4	1266.9	509.7	298.1	536.2	20.4
	ВВП, млрд. дол. США	16691.5	9607.2	5155.7	2297.1	1856.7	688.5	183.3
	Відношення ЗВР до ВВП, %	2,7	40,4	24,6	22,2	12,8	77,9	1,1
2014	Обсяг ЗВР, млрд. дол. США	434.4	3900	1260.7	386.2	325.1	545.8	7.5
	ВВП, млрд. дол. США	17427.6	10482.4	4850.4	2063.7	2039.1	709.1	133.5
	Відношення ЗВР до ВВП, %	2,5	37,2	25,9	18,7	15,9	76,9	5,6
2015	Обсяг ЗВР, млрд. дол.	383.7	3405.3	1233.1	368	353.3	602.4	13.3
	ВВП, млрд. дол. США	18120.7	11064.7	4394.9	1368.4	2102.4	679.3	91
	Відношення ЗВР до ВВП, %	2,1	30,8	28,1	26,9	16,8	88,7	14,6
2016	Обсяг ЗВР, млрд. дол. США	405.9	3097.7	1216.5	377	361.7	678.9	15.5
	ВВП, млрд. дол. США	18624.5	11190.9	4949.3	1284.7	2274.2	668.7	93.3
	Відношення ЗВР до ВВП, %	2,2	27,7	24,6	29,3	15,9	101,5	16,6
2017	Обсяг ЗВР, млрд. дол. США	451.3	3235.7	1264.1	432.7	412.6	811	18.8
	ВВП, млрд. дол. США	19390.6	12237.7	4872.1	1577.5	2597.5	678.9	112,2
	Відношення ЗВР до ВВП, %	2,3	26,4	25,9	27,4	15,9	119,5	16,8

2013 по 2017 р. був зафіксований у 2015 р. і становив 28,1% (ВВП=4 394,9 млрд. дол. США, а золотовалютні резерви – 1 233,1 млрд. дол.), а найнижчий, 24,6%, – у 2013 та 2016 рр.

У Російській Федерації співвідношення золотовалютних резервів та ВВП не перевищує 30%. Найнижчий показник зафіксований у 2014 р. – 18,7%, що спричинено фінансовою кризою у Росії через падіння світових цін на нафту майже на 50%, що призвело до різкого знецінення російського рубля. Крім того, міжнародні санкції, введені через агресію Росії стосовно України, мають серйозний негативний вплив на економічні показники Росії й досі. Найвищий показник співвідношення золотовалютних резервів та ВВП спостерігався у 2016 р., коли ВВП=1 284,7 млрд. дол., а золотовалютні резерви – 377 млрд. дол. США (29,3%).

Показники даного співвідношення в Індії коливаються від 12% до 17%. Найбільше значення було зафіксоване в 2015 р. – 16,8%. Найменше було зафіксоване в 2013 р. – 12,8% (ВВП=1 856,7 млрд. дол., золотовалютні резерви – 298,1 млрд. дол.).

Серед країн, наведених у таблиці, дане співвідношення набуває найбільшого значення саме у Швейцарії. Воно перевищує 76%, а в останні два роки золотовалютні запаси взагалі перевищують показник ВВП. У 2014 р. зафіксоване найменше співвідношення, яке становило 76,9%. А вже в 2016 і 2017 рр. воно становило 101,5% і 119,5% відповідно.

Щодо України, то дане співвідношення в період із 2013 по 2017 р. зростало. У 2013 р. воно було на рівні 1,1% (ВВП=183,3 млрд. дол., золотовалютні резерви – 20,4 млрд. дол.), а вже в 2017 р. – 16,8% (золотовалютні резерви – 18,8 млрд. дол. США, ВВП=112,2 млрд. дол.). Це спричинено подіями, які відбуваються на території України, Революцією гідності та агресією Росії (подіями на Сході та анексією Криму). Але золотовалютні резерви України останнім часом зростають, оскільки вона плідно співпрацює з МВФ, Європейським банком та низкою інших фінансових установ для стабілізації економічного становища в державі.

Накопичення золотовалютних резервів здійснюється центральними банками країн для регулювання величини валютного курсу національної грошової одиниці. Центральні банки проводять накопичення золотовалютних резервів у періоди стабільності і використовують ці резерви за настання несприятливих подій [10].

Проте в разі настання справжньої фінансової кризи в жодній країні не вдалося б стабілізувати ситуацію завдяки використанню резервів національного банку.

Висновки. Накопичення центральними банками різних країн золотовалютних резервів не вирішує проблеми забезпечення стабільності світової валютної системи, тенденція до нарощення золотовалютних резервів зберігається. Проблема полягає у тому, що

концентрація золотовалютних резервів відбувається не в місцях виникнення значних валютних коливань, а в місцях їх стабільності. Тому постає необхідність створення міжнародних фінансових інститутів для формування єдиного світового золотовалютного

резерву, що дасть змогу виконувати перерозподіл резервів у світових масштабах і вирівнювати дисбаланси у світовій валютній системі і в кінцевому підсумку забезпечить можливість протистояти розповсюдженню глобальних фінансових криз.

Список використаних джерел:

1. Валютні резерви. Вільна енциклопедія – Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Валютні_резерви.
2. Власенко Є.Ю. Аналіз джерел формування золотовалютних резервів України. Збірник наукових праць. 2013. № 3(13).
3. Золоті запаси країн «Великої двадцятки». URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/gold-reserves?continent=g20>.
4. Золотовалютні запаси України. URL: <https://tradingeconomics.com/ukraine/foreign-exchange-reserves>.
5. Золотовалютні резерви країн «Великої двадцятки». URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/foreign-exchange-reserves?continent=g20>.
6. Колдовський А.В. Зарубіжний досвід управління золотовалютними резервами. Ефективна економіка. 2013. № 2.
7. Офіційний сайт Всесвітньої золотої ради. The role of gold in a multicurrency reserve system by Andrew Sheng. URL: <https://www.gold.org/research/gold-investor/gold-investor-july-2018/role-of-gold-in-a-multicurrency-reserve-system>.
8. Офіційний сайт Світового банку. Відкрита інформація Світового банку. URL: <https://data.worldbank.org/>.
9. Шелудько Н.М., Шкляр А.І. Фінансові кризи на ринках, що розвиваються: теоретичні та емпіричні аспекти аналізу. Фінанси України. 2009. № 2. С. 3–21.
10. How do central banks acquire currency reserves and how much are they required to hold? by Nicola Sargeant. URL: <https://www.investopedia.com/ask/answers/06/reserverequirements.asp#ixzz5UmPezuGP>.